

Djurinventering för uppdatering av en delgeneralplan för Kalmarnäs, Jomala



Storskrake (*Mergus merganser*) vid södra udden.

Inventeringen är utförd av Ann-Kristin Johansson

Fil. mag. i biologi och kemi

Genom firman

Ankis tur och natur (FO-nummer: 2135103-7)

Foto: Ann-Kristin Johansson

Karta: Lantmäteriverket

Mariehamn den 10 september 2016

Innehållsförteckning

Inledning	Sid 2 - 3
Karta	Sid 4
Rödlistade arter	Sid 5
Inventeringarna	Sid 6 -14
Fladdermöss	Sid 15-16
Kommentarer, sammanfattning	Sid 17
Slutsats, rekommendation	Sid 18
Referenser	Sid 19
Fågellista	Bilaga 1

Inledning

2.

På uppdrag av Jomala kommun har Ankis tur och natur genom Ann-Kristin Johansson gjort en djurinventering på delgeneralplaneområdet i Kalmarnäs, Jomala. Utbredningsområdet är cirka 130 hektar.

Jag besökte området sju gånger, första gången den 1 mars och sista gången den 2 augusti, de fem första gångerna för att inventera fåglar och de två sista för fladdermöss.

Inventeringens mål var att kartlägga fågellivet, förekomsten av fladdermöss och eventuellt andra djur, samt att identifiera rödlistade häckande fågelarter enligt den finska listan (Åland har ingen egen, fastän fågelfaunan här är mycket annorlunda än i Finland som helhet), och enligt 5 § landskapsförordningen om naturvård (ÅFS 1998:113).

Inventeringen kunde ge svar på:

- a) Vilka fågelarter som häckar i området
- b) Är platsen betydelsefull som rastplats eller för övervintring
- c) Förekommer arter som är listade enligt landskapsförordningen eller rödlistan
- d) Var det finns fladdermöss. Vilka arter det fanns kunde jag inte bestämma eftersom detektorn endast kunde registrera fladdermusläten, inte exakt våglängden på ultraljudet vilket skulle visa vilken art det är.

Inventeringsområdet indelades i tre delområden med hjälp av landsvägen rakt över näset som en naturlig gräns.

1. Västra sidan plus stranden mot Slemmern. Här är stranden delvis ganska stenig och bergig och vass saknas nästan helt. Stora delar av stranden är påverkad av muddring, bryggor och bebyggelse.

2. Östra sidan plus stranden mot Kalmarviken. Inre delen av viken är vassbevuxen, men vassen glesnar utåt mot udden. Också här är stora delar av stranden starkt påverkad av bebyggelse.

3. Spetsen av södra udden med fri vattenyta mot Slemmern.

(Se kartan sid. 4)

Tidpunkterna för inventeringen varierades till tidig morgon, mitt på dagen och på kvällen för att få med så många fågelarter som möjligt. Inventeringen skedde genom att lyssna och iaktta fåglarna. Då fåglarna sjunger är det oftast för att markera revir och häcka i närheten. Därför är det stor sannolikhet att det blir en häckning där fågeln sjunger. I

fågellistan bilaga 1 har jag angivit hur vanligt förekommande de olika fågelarterna är på inventeringsområdet.

3.

Jag har noterat 52 olika fågelarter under inventeringen, av dem är 11 stycken på rödlistan. (Att jämföra med att man kan se lite mer än 200 arter på Åland under ett år).

Fladdermössen måste undersökas med hjälp av en ultraljudsdetektor som registrerar deras högfrekventa läten och omvandlar ohörbart ljud till hörbart. Det måste man göra efter det börjar skymma på kvällen eftersom de jagar insekter då det blir mörkt. Vid båda inventeringstillfällena kunde jag registrera fladdermössens ljud samt se när de jagade.

Förutom fåglar och fladdermöss noterade jag ekorre, rådjur och mördarsniglar.



Rödlistade arter

5.

Vid inventeringen påträffades 52 olika fågelarter, vilket är ungefär ¼ av alla arter man kan se på Åland under ett år. Av de arter som påträffades på Kalmarnäs var 11 stycken noterade på den finska rödlistan från 2015 som starkt hotade (EN), sårbara (VU) eller nära hotade (NT). Åland har ingen egen rödlista eftersom det är ett så litet område, men flera arter skiljer sig i förekomst från både finska och svenska listan. Till exempel havsörn, skrattmåå och vigg förekommer mera här än i Finland som helhet.

Enligt landskapsförordningen om naturvård (ÅFS 1998:113) finns särskilt skyddsvärda arter uppräknade, däribland havsörn (*Haliaetus albicilla*) och sångsvan (*Cygnus cygnus*).

På finska rödlistan

Havstrut (*Larus marinus*) = NT

Ladusvala (*Hirundo rustica*) = NT

Skäggdopping (*Podiceps cristatus*) = NT

Ejder (*Somateria molissima*) = VU

Grönfink (*Carduelis chloris*) = VU

Nötväcka (*Sitta europea*) = VU

Skrattmåå (*Larus rudibundus*) = VU

Storskrake (*Mergus merganser*) = VU

Havsörn (*Haliaetus albicilla*)

Småskrake (*Mergus serrator*) = EN

Vigg (*Aythya fuligula*) = EN

NT = nära hotad

VU = sårbar

EN = starkt hotad

CR = akut hotad

Med största sannolikhet häckar ladusvala och skäggdopping på inventeringsområdet, nötväcka och storskrake likaså. Antagligen också småskrake eftersom paret sågs simma nära stranden vid ett flertal tillfällen. Viggen häckar knappast vid Kalmarnäs.

Den 1 mars 2016

Inventering nr 1

6.

Blåmes (*Cyanistes caeruleus*)
Domherre (*Pyrrhula pyrrhula*)
Korsnäbb (*Loxia curvirostra*/ *Loxia pyropsittacus*)
Kråka (*Corvus cornix*)
Sparvhök (*Accipiter nisus*)
Större hackspett (*Dendrocopos major*)



Södra udden den 1 mars 2016

Den 1 april 2016

Inventering nr 2

7.

Södra udden

Ejder (*Somateria molissima*)
Storskrake (*Mergus merganser*)
Strandskata (*Haematopus ostralegus*)
Sångsvan (*Cygnus cygnus*)

Västra sidan

Blåmes (*Cyanistes caeruleus*)
Bofink (*Fringilla coelebs*)
Gulspurv (*Emberiza citrinella*)
Knölsvan (*Cygnus olor*)
Kungsfågel (*Regulus regulus*)
Koltrast (*Turdus merula*)
Kråka (*Corvus cornix*)
Ringduva (*Columba palumbus*)
Skogsduva (*Columba oenas*)
Skrattmås (*Larus rudibundus*)
Talgoxe (*Parus major*)

Östra sidan

Gräsand (*Anas platyrhynchos*)
Grönfink (*Carduelis chloris*)
Fasan (*Phasianus colchius*)
Kråka (*Corvus cornix*)
Nötväcka (*Sitta europea*)
Ringduva (*Columba palumbus*)
Skäggdopping (*Podiceps cristatus*)
Storskrake (*Mergus merganser*)
Större hackspett (*Dendrocopos major*)
Talgoxe (*Parus major*)
Vigg (*Aythya fuligula*)



Ejder vid södra udden



Strandskator vid södra udden

Runt daghemmet

Bofink (*Fringilla coelebs*)
Gransångare (*Phylloscopus collybita*)
Koltrast (*Turdus merula*)
Kråka (*Corvus cornix*)
Rödhake (*Erithacus rubecula*)
Rödvingetrast (*Turdus iliacus*)
Talgoxe (*Parus major*)

Västra sidan

Ejder (*Somateria molissima*)
Fiskmås (*Larus canus*)
Gransångare (*Phylloscopus collybita*)
Koltrast (*Turdus merula*)
Knipa (*Bucephala clangula*)
Ringduva (*Columba palumbus*)
Rödhake (*Erithacus rubecula*)
Skäggdopping (*Podiceps cristatus*)
Småskrake (*Mergus serrator*)
Småspov (*Numenius phaeopus*)
Storskrake (*Mergus merganser*)
Strandskata (*Haematopus ostralegus*)
Talgoxe (*Parus major*)

På hygget där det planerade bostadsområdet blir

Gärdsmyg (*Troglodytes troglodytes*)
Korp (*Corvus corax*)
Rödhake (*Erithacus rubecula*)
Rödvingetrast (*Turdus iliacus*)
Taltrast (*Turdus philomelos*)

Södra udden

Ejder (*Somateria molissima*)
Koltrast (*Turdus merula*)
Knölsvan (*Cygnus olor*)
Talgoxe (*Parus major*)
Taltrast (*Turdus philomelos*)



Skäggdopping (*Podiceps cristatus*)



Grusvägen på västra sidan

Södra udden

Blåmes (*Cyanistes caeruleus*)
Bofink (*Fringilla coelebs*)
Ejder (*Somateria molissima*)
Gräsand (*Anas platyrhynchos*)
Gök (*Cuculus canorus*)
Fiskmåå (*Larus canus*)
Koltrast (*Turdus merula*)
Knölsvan (*Cygnus olor*)
Lövsångare (*Phylloscopus trochilus*)
Rödvingetrast (*Turdus iliacus*)
Silvertärna (*Sterna paradisaea*)
Skrattmåå (*Larus rudibundus*)
Småskrake (*Mergus serrator*)
Stare (*Sturnus vulgaris*)
Storskrake (*Mergus merganser*)
Strandskata (*Haematopus ostralegus*)
Talgöxe (*Parus major*)
Taltrast (*Turdus philomelos*)

Västra sidan

Hygget

Bofink (*Fringilla coelebs*)
Koltrast (*Turdus merula*)
Kaja (*Corvus monedula*)
Lövsångare (*Phylloscopus trochilus*)
Taltrast (*Turdus philomelos*)



Västra sidan, blandskog



Östra sidan, gullvivor (*Primula veris*)

Den 27 maj 2016**Inventering nr 5****Södra udden**

Björktrast (*Turdus pilaris*)
Blåmes (*Cyanistes caeruleus*)
Bofink (*Fringilla coelebs*)
Fiskmå (Larus canus)
Gräsand (*Anas platyrhynchos*)
Havsörn (*Haliaetus albicilla*)
Hussvala (*Delichon urbica*)
Kråka (*Corvus cornix*)
Kungsfågel (*Regulus regulus*)
Ladusvala (*Hirundo rustica*)
Lövsångare (*Phylloscopus trochilus*)
Ringduva (*Columba palumbus*)
Pilfink (*Passer montanus*)
Silvertärna (*Sterna paradisaea*)
Skrattmå (Larus rudibundus)
Småskrake (*Mergus merganser*)
Stare (*Sturnus vulgaris*)
Strandskata (*Haematopus ostralegus*)
Svartvit flugsnappare (*Ficedula hypoleuca*)
Talgoxe (*Parus major*)
Taltrast (*Turdus philomelos*)
Trädgårdssångare (*Sylvia borin*)
Vigg (*Aythya fuligula*)

Hygget

Koltrast (*Turdus merula*)
Lövsångare (*Phylloscopus trochilus*)
Bofink (*Fringilla coelebs*)

Östra sidan, skogen mitt emot hygget

Bofink (*Fringilla coelebs*)
Gransångare (*Phylloscopus collubita*)
Grönsångare (*Phylloscopus sibilatrix*)
Gärdsmyg (*Troglodytes troglodytes*)
Koltrast (*Turdus merula*)
Kråka (*Corvus cornix*)
Ringduva (*Columba palumbus*)
Svarthätta (*Sylvia atricapilla*)
Talgoxe (*Parus major*)
Trädpiplärka (*Anthus trivialis*)

Västra sidan vid infarten till Kalmarnäs

Blåmes (*Cyanistes caeruleus*)
Bofink (*Fringilla coelebs*)
Ejder (*Somateria molissima*)
Gråtrut (*Larus argentatus*)
Grönfink (*Carduelis chloris*)



Östra sidan



Blivande bostadsområdet

Inventeringen av fladdermöss på Kalmarnäs utfördes under kväll/natt den 21 juli och 2 augusti. Den startade kl. 23.30 och slutade 02.00. Ungefär kl. 24 började fladdermössen jaga för då började mörkret falla.

Fladdermöss jagar och orienterar sig med hjälp av ultraljud som är så högfrekvent att det mänskliga örat inte kan uppfatta det. För att registrera ljuden måste man använda en detektor som omvandlar de högfrekventa ljuden till hörbara.

Den detektor jag använde var "Magenta Bat 4". Med den kan man "höra" fladdermössen, men det går inte att veta vilken art det är, mätaren är för onoggrann. Jag hade mätaren inställd på 42- 43 kHz och det är området där de vanligaste fladdermössen sänder ut ljud.

Enligt lagen om naturvård (1998:82) 3 kap. (Skydd av arter och biotoper) 14§ (Fridlysning och partiell fridlysning) 200/2 är samtliga vilda däggdjur med undantag för de djurarter som är föremål för jakt enligt jaktlagstiftningen fridlysta. Därför är alla fladdermusarter fridlysta på Åland.

Det har påträffats 13 fladdermusarter i Finland, av dessa har 9 noterats på Åland. De är alla insektätande småfladdermöss med en vikt på 4-6 gram. Men kunskapen om dem är ännu bristfällig.

Fladdermössen jagar på natten och vilar på dagen. De tycker inte om ljusa, öppna ytor utan jagar hellre längs vägar, stränder med tät vegetation och mörka skogsstigar. Övervintringsställen är bl.a. källare, ladugårdar, vindar och andra svala och fuktiga ställen som har plusgrader hela vintern.

Fladdermöss är långlivade och förökar sig långsamt. Föröknings och rastplatser kan finnas i sprickor i träd eller byggnader. Därför är områden med äldre träd, stugor och gårdsbyggnader lämpliga som gömställen. Förstöring av förökningsområden och gömställen kan vara ödesdigert för dem.

Den absolut vanligaste fladdermusen här är nordisk fladdermus (*Eptesicus nilssonii*), sedan kommer Brandts/eller mustaschfladdermus (*Myotis mystacinus/ Myotis Brandtii*) (Svåra att skilja åt) och vattenfladdermus (*Myotis daubentoni*).

Vid inventeringen verkade den södra udden och västra sidan av landsvägen vara bäst för fladdermössen. Vid den södra udden fick jag endast höra dem men på den västra sidan såg jag dem jaga. De exponerades fint mot den ljusa natthimlen.

Det rekommenderas för att fladdermössen skall trivas

- ✕ att man inte fäller stora gamla träd
- ✕ att en skärm med träd och buskar mot havet lämnas som skydd mot vinden
- ✕ undvika belysning av stigar och vägar under fladdermössens aktiva tid den 15.5 – 30.8
- ✕ granska om det finns fladdermöss i gamla hus om man skall riva eller renovera
- ✕ kompensera förlorade gömställen med fladdermusholkar.



Fladdermössens gömställe 1



Fladdermössens gömställe 2

Eftersom Kalmarnäs är relativt tätt bebyggt finns inga stora orörda områden som skulle passa som revir för rovfåglar och ugglor. Däremot finns varierande småbiotoper med bergig strand, vass, blandskog, trädgårdar och någon liten åker, vilket gynnar både småfåglar och fladdermöss.

På östra sidan av näset mot Kalmarviken är ett stort vassområde där skäggdoppingar häckar.

Inom området med löv- och barrskog på båda sidor om landsvägen häckar vanliga småfåglar såsom bofink, olika trastar, stare, rödhake och lövsångare. Också lite ovanligare arter bl.a. grönsångare, nötväcka och gök häckar troligen där.

Här finns 11 fågelarter som för närvarande är rödlistade, som betyder att de minskar i snabb takt eller håller på att försvinna helt och hållet.

Vid södra udden ut mot Slemmern fanns under en period på våren ett 20-tal ejdrar, ett småskräkspar, storskrakar, strandskatspar, vigg, sångsvan och knölsvan. Senare under sommaren flög både ladusvalor och hussvalor runt båthusen.

Det finns troligen ganska gott om fladdermöss inom området eftersom de livnär sig på insekter som det finns gott om på Kalmarnäs. Byggnader, sommarstugor, båthus och gamla träd är gömställen och viloplatser för fladdermössen. De jagar gärna över skogsstigar och smala landsvägar med höga träd på sidorna.

Övriga djur som noterades var ekorre och rådjur.

Trots att flera fågelarter som förekommer på Kalmarnäs är upptagna på rödlistan kommer fortsatt planering och byggande på området inte att påverka arterna i någon högre grad. Men det är under förutsättning att man behåller tillräckligt stora grönområden och att en del av stränderna får vara ostörda åtminstone under vår och försommar.

Sjöfåglarna såsom vigg, småskrake, storskrake, ejder och skäggdopping störs av båttrafik och annan aktivitet på vattnet. Därför skulle det vara viktigt att hålla fartbegränsningarna , i synnerhet under häckningstiden och då kullarna av fågelungar kommer ut.

Havsörn, skrattmås och havstrut häckar knappast inom inventeringsområdet utan flyger över enbart för att söka föda och rekognosera så där i allmänhet. Ladusvalorna drar fördel av bebyggelse i synnerhet av båthus, bara inte störningarna blir för stora. Nötväcka och grönfink behöver matning med fågelfrö på vintern.

Eftersom Kalmarnäs inte är någon viktig rastplats under fåglarnas vår- och höststreck behövs tillsvidare inga speciella skyddsområden för det.

I det stora hela är Kalmarnäs ett sådant område där det finns rätt mycket fågelarter, men just nu inga arter som behöver några speciella åtgärder.

Överraskande nog tycks det finnas rätt mycket fladdermöss inom inventeringsområdet. För deras skull rekommenderas att man behåller gamla ihåliga träd och byggnader där temperaturen hålls lite över plusstrecket hela året. Sådana byggnader kan vara uthus, jordkällare eller sommarstugor. Om man vill skydda fladdermössen ytterligare kan man sätta upp speciella fladdermusholkar.

Mullarney, K., Zetterström, D., 2009: Fågelguiden, Europas och Medelhavsområdets fåglar i fält – Bonnier fakta

Landskapsförordningen (1998/113) om naturvård - Ålands lagsamling 2012. Ålands landskapsregering

Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (red) 2010: Suomeishin lajien uhanalaisuus – The Red List of Finnish Species – Miljöministeriet & Finlands miljöcentral (SYKE), Helsingfors

Eklöf & Rydell : I en värld fylld av ekon. 2015

Inventering av fladdermöss inom Kastelholms planeområde

Helga Hofman, 1992: Däggdjur, bestämningsbok för Europas viktigaste däggdjur. Bonniers förlag

Internet:

Suomen lintuatlas, Birdlife, Miljöministeriet, m. fl.

Sveriges Lantbruksuniversitet, Centrum för biologisk mångfald

Sveriges ornitologiska förening

Wikipedia

